

به تصرف غیر مجاز در اموال دیگران و سرمایه‌ای که از راه های مختلف غیر شرعی به دست می آید مال و لقمه حرام گفته می شود. واز دیدگاه دین اسلام، اجتناب نکردن از مال حرام مورد نکوهش بوده و حرام است، و اثرات سوئی بر جان و دل آدمی و خانواده او گذاشته و بسیاری از گناهان، ریشه در آلودگی روح آدمی دارد. همچنین، محیط در رفتار آدمی تاثیر داشته و نقش بسیار اساسی در تربیت یا تخریب شخصیت انسان دارد. هدف از آن بررسی مفهوم لقمه حرام و اثرات فردی و اجتماعی لقمه حرام بر زندگی انسان می باشد. از آنجایی که موضوع لقمه حلال و حرام در زندگی روزمره ما عجین شده است پس هدف پی بردن به مفهوم واقعی لقمه حرام و آثار آن لقمه حرام در زندگی مشخص می شود. این مقاله با روش نقلی توصیفی بیان شده است و در نتیجه لقمه حرام تأثیرات فردی و اجتماعی زیادی دارد که عبارتند از دوری از خداوند، قساوت قلب، کم ارزش شدن نماز، لعنت فرشتگان، بنای عبادت بر سستی، محرومیت از ورود به بهشت، لقمه حرام در نسل، افزایش جرم و جنایت در جامعه همه از اثرات لقمه حرام می باشد.

کلید واژگان: لقمه حرام، تصرف مال، مال حرام، قساوت قلب

^۱ طلبه پایه پنجم، سطح دو، حوزه خواهران فاطمیه نقده

آنچه از اهمیت ویژه ای برخوردار است، این است که این نیاز چگونه و از چه راهی برآورده می شود؟ چرا که تاریخ نشان می دهد این نیاز و عواملی که رسیدن به آن را میسر می سازد، سرنوشت بسیاری از افراد را تغییر داده است. گاه به اصطلاح خوردن یک لقمه نان است که افراد را به خضوع در برابر اربابان زر و زور و می دارد، که گاهی تا سر حد پرستش در مقابل آن ها کرنش می کنند. دین مبین اسلام همانند ادیان گذشته، پیروان خویش را به تأثیرات شگرف غذا در زندگی انسان آگاه ساخته است، مسئله ای که امروز نیز برخی انسان ها از آن غفلت نموده اند.

از دیدگاه دین اسلام، اجتناب نکردن از مال حرام مورد نکوهش بوده و حرام است، و اثرات سوئی بر جان و دل آدمی و خانواده او گذشته و بسیاری از گناهان، ریشه در آلودگی روح آدمی دارد. هم چنین، محیط در رفتار آدمی تأثیر داشته و نقش بسیار اساسی در تربیت یا تخریب شخصیت انسان دارد. لازم به ذکر است تأثیری که حرام خواری اختیاری در روح انسان دارد بسی بیشتر از تأثیر آن در کودک و شرایط غیر اختیاری است؛ کودکانی که در خانواده ای رشد یافته اند که حرام خواری در آن رایج بوده و بعد از رشد و بلوغ با اختیار خود راه درست را انتخاب کرده در واقع مرتکب هیچ حرامی نشده اند و زمینه رشد معنوی آنها بسی بهتر از کسانی هست که عمداً مرتکب بدست آنها بسی بهتر از کسانی هست که عمداً مرتکب بدست آوردن مال از راه های حرام شده اند.

با مطالعه پی می بریم که آیا در زندگی ما لقمه حرامی نفوذ کرده است یا نه. با توجه به عجین شدن زندگی روزمره با لقمه حلال و حرام در زندگی اهمیت تحقیق زیاد می شود لذا از جمله کتاب هایی که در این مورد نگاشته شده اند عبارتند حلال و حرام در اسلام نوشته احسان قرضادی، بررسی تأثیر گوشت حرام و حلال

برسلامت جسمی و روانی از دکتر سید طباطبایی، تأثیر مال و لقمه حلال و حرام بر سرنوشت انسان از محمد علی قاسمی، درآمد های حلال و حرام از محمد وحیدی و گناهان کبیره از شهید دستغیب و در این کتاب ها به صورت کلی بحث و نوشته شده است که من سعی کردم که در این مقاله به صورت جزئی پرداخته ام.

این تحقیق به صورت کتابخانه ای و با استفاده از کتاب و منابع و متون اسلامی موزد بررسی قرار گرفته است.

مفهوم شناسی لقمه حرام

مال حرام یک واژه ترکیبی است، به هر چیزی که در تملک کسی باشد، ثروت و دولت و توانگری، زر و ملک

و آنچه که ارزش مبادله داشته باشد، مال گفته می شود.^۱

حرام به معنای ممنوع است، و هرآنچه که بر خلاف فرمان الهی باشد، که خداوند آن را ممنوع کرده باشد،

حرام نامیده می شود.

بنابراین، هر مالی که بر خلاف دستور الهی بدست آمده، مال حرام است و دست یافتن و خوردن مال

مسلمان و یا کافری که خداوند مال او را بر دیگران حلال نکرده، بدون اجازه آنان و بی آنکه یقین به رضایت

آنان داشته باشیم، حرام است.^۲

خداوند مهربان این قانون کلی را با بیانی دلنشین و زیبا بیان می کند که هر گونه تصرف در مال و ثروت

دیگران بی آنکه راضی باشند، ممنوع است و کیفری بسیار سخت دارد. معانی گسترده دارد، غش در

معاملات، به عبارت معروف سر کسی کلاه گذاشتن، مغبون ساختن دیگران، خرید و فروش وسایل گناه و

تباهی، همه و همه در زمره مال حرام و لقمه حرام جای میگیرد.^۳

^۱ علی اکبر، دهخدا، لغتنامه دهخدا، تهران، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ج ۱۳، ۱۳۷۷، ص ۱۹۹۸۴

^۲ محمد حسن، نجفی، جواهر الکلام، قم، جامعه مدرسین قم، ج ۳۴، ۱۳۲۲، ص ۲۷۷

^۳ محمدعلی، قاسمی، تأثیر مال و لقمه حلال و حرام، نورالزهراء، کوثر، چاپ اول، ۱۳۸۸، قم، ص ۲۱

عوامل و زمینه های لقمه حرام

در بررسی زمینه ها و عوامل حرام خواری، می توان امور فراوانی را نام برد، که هر یک ممکن است در انسانی زمینه ساز این امر باشد، که در اینجا به برخی از آنها اشاره می کنیم.

۱- وسوسه های شیطانی

یکی از وسوسه های شیطان این است که انسان به خاطر وسوسه شیطان می گوید من این اموال و لقمه را که بدست آوردم در راه های خیر استفاده می کنم و حتی اموالی را وقف می کند و نانی برای فقرا می دهد و یا به حج و زیارت کربلا می رود و با این اعمال، خویش را فریب می دهد که اشکالی ندارد از هر راهی مال کسب کرده ای مهم این است که اموال خود را در راه خیر مصرف کرده ای.

اما این انسان غافل است که هیچ یک از اعمال و رفتار به ظاهر نیک او ارزشی ندارد و اینکه هر گاه شخصی مال و لقمه حرامی را کسب کند، حج و عمره وصله رحم او پذیرفته نمی شود.^۱

۲- زمینه خانوادگی

یکی از عوامل، عوامل زشت خانوادگی است، وقتی در خانواده ای رعایت حلال و حرام نشود و اصل، بدست آوردن مال و ثروت و لقمه است، فرزند نیز این روش را یاد می گیرد و در آینده هدفش را بدست آوردن آنها قرار می دهد، خود را به آب و آتش می زند تا به آنها برسد.^۲

۳- احساس حقارت

از دیگر عوامل، حرکی به سوی لقمه حرام، حقارت شخصیت انسان است، کوچک دیدن خویش سبب می

^۱ عباس، قمی، سفینه البحار، قم، دارالاسوه، ج ۱، ۱۳۴۴، ص ۴۴۸

^۲ محمدعلی، قاسمی، تأثیر مال و لقمه حلال و حرام، نورالزهراء، کوثر، چاپ اول، ۱۳۸۸، قم، ص ۱۴۹

به آنان نمی‌دهد." در اموال و فرزندان است.^۱

بنابراین، از آیات و روایات استفاده می‌شود که اگر بخواهیم فرزندان سالم، متدین، خوش خلق و... داشته باشیم، ابتدا باید منبع اقتصادی نیازهای زندگی، حلال باشد و از لقمه حرام پرهیز شود تا تعلیم و تربیت اثر گذار باشد.

لازم به ذکر است تاثیری که حرام‌خواری اختیاری در روح انسان دارد بسی بیشتر از اثر وضعی آن در کودک و شرایط غیر اختیاری است؛ خوردن غذای حرام برای کودک اساساً نمی‌تواند اختیاری باشد و مستوجب عذاب نیست، اما زمینه رشد معنوی را کمتر خواهد کرد. کودکانی که در خانواده‌ای رشد یافته‌اند که حرام‌خواری در آن رایج بوده و بعد از رشد و بلوغ با اختیار خود راه درست را انتخاب کرده و رو به استفاده از مال حلال آورده‌اند، در واقع مرتکب هیچ حرامی نشده‌اند و زمینه رشد معنوی آن‌ها بسی بهتر از کسانی است که عمداً مرتکب به‌دست آوردن مال از راه‌های حرام شده‌اند. بله، اثر وضعی این لقمه حرام در مورد فرزندان هم بی‌تاثیر نیست، اما نه به حدّی که با اراده او قابل معارضه باشد، بلکه فقط در حدّ یک زمینه است. پس، اگر برخی با وجود خوردن مال حرام عاقبت نیکو داشته و از صالحین شدند، به خاطر این است که، تاثیر لقمه حرام در حدّ زمینه و شرط است نه علت تامه.

بنابراین، کسب حرام، زمینه را برای برخی گرایش‌های ناروا در شخص حرام‌خوار و نسل او فراهم می‌کند و نمی‌توان منکر این مطلب بود، ولی نه آن‌که از او و فرزندان او سلب اختیار کند. چه بسا فرزندی که از پدر و مادر کافر به وجود می‌آید، ولی راه خیر در پیش می‌گیرد؛ چون انسان می‌تواند با اختیار و معرفت خویش این نقیصه را جبران کند، و وقتی پی به حرمت مال خود برد، توبه کرده و اگر حقّی از مردم دارد، آن را ادا

^۱ سوره اسراء، آیه ۶۴

کرده و با کسب حلال رستگار شده و در زمره افراد صالح و نیکوکار قرار گیرند.^۱

استغزز به معنای هل دادن به آرامی و به سرعت است؛ یعنی هر کس از پیروانت را خواستی با صدا و خواندنت به گناه برخیزان. و منظور از صوت نیز در اینجا وسوسه شیطان است. بنابراین معنای آیه شریفه این می شود که با آوازت از نسل آدم، هر کس را می خواهی گمراه کرده و به معصیت وادار کن.^۲

۵- فراموش شدن لقمه های پاک

با رواج شغل های نامشروع در اجتماع و عادی شدن کسب لقمه های حرام، قبح درآمد های حرام از بین رفته و تمایل به سوی حلال کم می شود و حتی ممکن است راه حلال خواری بسته شود.

امام رضا (ع) در مورد پیامد های ناگوار رواج حرام خواری در جامعه، فرمود: "اگر ربا شیوع پیدا کند راه قرض دادن بسته می شود."^۳

^۱ محمدباقر، مجلسی، بحارالانوار، ج ۱۰۱، ص ۱۳۶

^۲ محمدحسین، طباطبایی، ص ۱۴۶

^۳ من لا یحضره الفقیه، ج ۳، ص ۵۶۵

نتیجه گیری

غذای حلال در نورانیت قلب و غذای حرام در تاریکی و سلب سعادت تأثیر به سزایی دارد و لذا کسانی که طالب سعادتند در کمال جدیت و مراقبت از خوردنی های خویش مراقبت دارند که مبادا مبتلا به لقمه حرامی بشوند. در بدن انسان قطعه گوشتی است که هر گاه سالم بماند تمام بدن سالم می باشد و هر گاه مریض شد تمام بدن مریض می شود و آن قلب انسان است و سلامتی قلب در در خوردن غذای حلال و خرابی آن در خوردن غذای حرام می باشد پس هر کس قلب خود را اصلاح کند ظاهر او نیز اصلاح می شود و اگر کسی دارای باطن خراب باشد اعمال ظاهری او نیز فاسد و خراب است. در واقع کسی که در زندگی خود لقمه حرامی را به دست آورد و داخل در زندگی خویش کند در این صورت آثار مخربی بر او شامل می شود که عبارتست از دوری از خداوند، از دست دادن دوستی امام علی (ع)، قساوت قلب، افزایش جرم و جنایت در جامعه، اثر لقمه حرام در نسل و... که این ها همگی عامل فساد و تباهی در زندگی افراد می شود که باید سعی شود در زندگی انسان ها هیچ مال و لقمه حرامی داخل نشود تا انسان به سعادت و کمالات خود برسد.

- ۱- قرآن کریم
- ۲- نهج البلاغه
- ۳- ابن بابويه، محمد، آلامالی، تهران، مؤسسه الاعلمی للمطبوعات، مجلس ۶۲، ح ۱۲، ۱۳۷۶
- ۴- ابن بابويه، محمد، من لا يحضره الفقيه، قم، مؤسسه النشر الاسلامی، جامعه المدرسين، ج ۳، ۱۳۶۳
- ۵- حرعالمی، محمد، وسائل شيعه، قم، آل بيت، ج ۳، ۱۴۱۴
- ۶- حقی بروسوی، اسماعیل، تفسیر روح البیان، بیروت، دارالفکر، ج ۷، ۱۴۰۵
- ۷- حلی، احمد، عده الداعی و نجاح الساعی، دارالکتاب الاسلامی، قم، چاپ اول، ۱۴۰۷
- ۷- حلی، ورام، مجموعه ورام (تنبيه الخواطر)، مشهد، مکتب الفقيه، ج ۱، چاپ اول، ۱۳۶۹
- ۸- دهخدا، علی اکبر، لغتنامه دهخدا، تهران، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ج ۱۳، ۱۳۷۷
- ۹- صبحی، صالح، نهج البلاغه، مؤسسه دار الهجره، قم، چاپ اول، ۱۴۱۴، حکمت ۳۱۹
- ۱۰- صدوق، محمد، ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، رضی، ۱۳۶۸
- ۱۱- محمد حسین، طباطبائی، ترجمه المیزان، تفسیر المیزان، دفتر انتشارات اسلامی، جامعه مدرسين، قم، چاپ پنجم، ۱۳۷۴
- ۱۲- قاسمی، محمدعلی، تأثیر مال و لقمه حلال و حرام، نورالزهراء، کوثر، چاپ اول، قم، ۱۳۸۸
- ۱۳- قاضی نعمان، نعمان، دعائم الاسلام، قم، دارالمعارف، مؤسسه آل بیت (ع)، ج ۲، ۱۳۸۳
- ۱۴- قطب الدین راوندی، سعید، الدعوات، قم، مدرسه الامام المهدي (ع)، ۱۳۸۵
- ۱۵- قمی، عباس، سفینه البحار، قم، دارالاسوه، ج ۱، ۱۳۴۴
- ۱۶- کلینی، محمدباقر، اصول کافی، دارالحديث، قم، ج ۲
- ۱۷- مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، بیروت، مؤسسه الوفاء، ج ۹۸، ۱۴۰۳
- ۱۸- مشکینی، علی، تحریر المواعظ العددیه، الهادی، قم، چاپ هشتم، ۱۴۲۴ ق

۱۹- نجفی، محمد حسن، جواهر الکلام، قم، جامعه مدرسین قم، ج ۳۴، ۱۳۲۲

۲۰- نراقی، احمد، معراج السعاده، قم، مؤسسه انتشارات هجرت، چاپ ششم، ۱۳۷۸